

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ
“Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији” -
за период 01.01.2019. – 31.12.2021. године

Издавач

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Правни факултет

За издавача

Проф. др Душанка Јововић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Јелена Беловић, руководилац пројекта

Секретар пројекта

Проф. др Страхиња Миљковић

Уређивачки одбор

Проф. др Душанка Јововић
Проф. др Владимир Боранијашевић
Проф. др Олга Јовић Прлаиновић
Проф. др Дејан Мирковић
Проф. др Бојан Бојанић
Проф. др Здравко Грујић

Технички уредник

Младен Тодоровић

Дизајн корица

Кварк Краљево

Штампа

Кварк Краљево

Тираж:

50 примерака

ISBN 978-86-6083-077-9

**Штампање овог зборника помогло је Министарство просвете, науке и
технолошког развоја Републике Србије**

Др Драган БЛАГИЋ*

343.241:343.221-053.6(497.11)

СИСТЕМ МЕРА И САНКЦИЈА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА

Апстракт: Кривичне санкције према малолетним лицима начелно немају репресивни карактер, међутим, то не значи да су напуштене мере лишавања слободе малолетника (заводског карактера) или постојања могућности примене казне малолетничког затвора. Познато је да се у многим савременим кривичноправним системима поступа према малолетницима са посебном пажњом када су у питању изрицање и примена кривичних санкција и других мера. Превасходно се изричу најблаже мере у смислу налога и опомена, а по потреби се реагује и тежим санкцијама као што су мере институционалног карактера.

Стога, природа и садржина кривичних санкција, уопште посматрано, односи се на мере помоћи, заштите малолетника и што бољем надзору правилног сазревања његове личности.

Кључне речи: *васпитне мере, санкције, малолетна лица.*

УВОД

Пратећи нове тенденције развоја малолетничког кривичног права, у складу са многим европским законским решењима, доношење новог закона о малолетним учиниоцима (ЗМУКД) уверљиво изражава идеју свестране реформе нашег кривичног законодавства. На овај начин дошло је до систематизације материје малолетничког кривичног права у посебном закону на плану материјалног, процесног и извршног права, која садржи одређене изузетке и другачија решења и на плану прописивања, изрицања кривичних санкција.

Заштитна функција у малолетничком кривичном праву има другачију садржину остваривања, те се као таква, најпре односи на пружање различитих мера и помоћи, а све у циљу постизања посебног друштвеног третмана према малолетницима. У том смислу, малолетничко кривично право тежи ка остваривању превенције, која има за циљ не само заштиту одређених добара од криминалног понашања малолетника, већ и заштиту самих малолетника. На првом месту, превенција треба да се састоји у

* Ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, dragan.blagic@pr.ac.rs

правилном васпитању деце, омладине и благовременом откривању и отклањању проблема у одрастању. Треба, напоменути да генерална превенција у области малолетничког кривичног права има слабије дејство у односу на кривично право које се примењује на пунолетна лица. У овом случају до изражаја долази утицај специјалне превенције који тежи све више ка томе да малолетни учинилац прихвати позитивне друштвене норме васпитног карактера, што даље води обезбеђивању његовог правилног развоја личности.¹

Кривичне санкције према малолетницима у првом реду су мере помоћи и заштите, које садрже што је мање могуће елементе принуде и ограничавања слободе. Према томе, кривичне санкције у малолетничком кривичном праву начелно немају репресивни карактер, већ су то мере које се највише односе на васпитање, образовање, оспособљавање за поновно укључивање малолетника у друштвену заједницу.² Поједини институти који се примењују на пунолетне учиниоце у смислу кривице, одмеравање кривичних санкција, принципа сразмерности и индивидуализације се веома разликују када су у питању малолетни учиниоци. Имајући у виду специфичности малолетничког права и све већу повезаност са породичним правом, може се рећи да одредбе малолетничког законодавства све више попримају значај других норми, које по својој суштини нису кривичноправне.

У наредном поглављу анализираћемо одређена законска решења ЗОМУКД на плану прописивања кривичних санкција, затим указати на више новина које су резултат развоја научних дисциплина и проучавају личност малолетника. Такође ћемо изнети теоријске и практичне ставове по питању садржине и природе кривичних санкција и других мера, које су значајне за наше малолетничко право.

1. КАРАКТЕРИСТИКЕ И САДРЖИНА КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИМ ЛИЦИМА

У оквиру нашег кривичног законодавства доношење Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправне заштите малолетних лица (ЗОМУКД) представља велики напредак у односу на многа претходна законска решења. Као што је изнето, овим законом је издвојена материја малолетничког права у засебну целину и представља специфичну заокружену законодавну област.

¹ З. Стојановић, *Политика сузбијања криминалитета*, Нови Сад, 1991.103.

² С. Кнежевић, *Малолетничко кривично право*, Ниш, 2010, 30.

Према одредбама ЗОМУКД³ у првом реду регулисано је питање кривичноправног положаја малолетника које до сада није било посебно издвојено као што је сада учињено поменутиим законом. Значајну новину закона представља прописивање одређених мера које се примењују према малолетним учиниоцима кривичних дела. Наиме, говори се *о посебним мерама тј. васпитним налозима* као оправдана алтернатива кривичним санкцијама према малолетницима.⁴ *Васпитни налози*, дакле, нису кривична санкције, већ представљају одређене мере чија је природа слична садржини алтернативних *тј. парасанкцијама* које имају за циљ да се избегне судска процедура. Из суштине овог законског решења произилази да је у нашем малолетничком кривичном праву прихваћен концепт *диверзионог, тј. модела скретања са класичног кривичног поступка*.⁵

Полазећи од извесних међународних докумената, примена диверзионог начина поступања према малолетницима означава постојање широких могућности примене различитих неформалних мера. Дакле, остављена је могућност изрицања разноврсних мера које немају карактер кривичних санкција које се у првом реду прилагођавају личности малолетника и потреби успешног решавања његовог преступничког понашања.⁶

Имајући у виду изложено, досадашње наше законодавство није познавало алтернативне мере у материјалном кривичном праву, док је у кривично процесном праву било на располагању примена начела опортунитета кривичног гоњења.⁷ Увођење васпитних налога као алтернативних мера представља значајни напредак из разлога што се кривичне санкције не морају у сваком случају применити, све док постоји могућност примене блажег начина кривичноправног реаговања. У том смислу су васпитни налози посебне мере које одређени органи (тужилац и судија за малолетнике) могу да примене у зависности од фазе поступка, пре него што је покренут или у току кривичног поступка.⁸

³ Службени гласник РС, бр. 85/2005, према члану 169. закон је ступио на снагу 1. јануара 2006. године.

⁴ З. Стојановић, *Кривично право*, Београд, 2018, 340.

⁵ Овим моделом се проблем криминалног понашања малолетника решава тако што се избегава кривични поступак и уводе различити механизми заштите пред одговарајућом социјалном или здравственом службом. М. Шкулић, *Малолетничко кривично право*, Београд, 2011, 281.

⁶ Љ. Радуловић, „Васпитни налози као посебне мере реаговања према малолетним учиниоцима кривичних дела“, *Кривичноправна питања малолетничке деликвенције*, Београд, 2008, 53 – 54.

⁷ На тај начин долазило је до тога да поступак према малолетницима састоји све више у педагошком раду и социјално - васпитном старању, а све мањој примени правила класичног кривичног поступка. М. Грубач, *Кривично процесно право*, Београд, 2006, 510.

⁸ С. Соковић, С. Бејатовић, *Малолетничко кривично право*, Крагујевац, 2009, 52 – 53.

Васпитни налози су у нашем праву мере *sui generis* које формално не представљају кривичне санкције, али у великој мери подсећају на њих због своје природе и садржине. Услови за њихову примену јесу законски одређени и то, како субјективни (признање кривичног дела и његов однос према делу и оштећеном), тако и објективни (казна која је прописана за кривично дело). Исто су законом прописане у члану 7. различите врсте васпитних налога, који се могу примењивати било појединачно, било кумулативно.⁹ Васпитни налози се могу применити само код релативно лакших кривичних дела или пак дела средње тежине, јер се говори о кривичним делима за које је прописана новчана казна или казна затвора до пет година. Имајући у виду прописани распон посебног максимума код многих кривичних дела према Кривичном законнику Србије, примена васпитних налога у целини се ипак односи не само на багателна, већ и средње тешка кривична дела.¹⁰

⁹ Васпитни налози које закон (ЗМУКД) предвиђа су: 1) *поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињањем, радом или на неки други начин отклониле у целини или делимично, штетне последице дела*, 2) *редовно похађање школе или редовно одлажење на посао*; 3) *укључивање без накнаде у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја*; 4) *подвргавање одговарајућем испитивању или одвикавању од зависности изазване употребом акихолних пића или опојних дрога*; 5) *укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту*; О. Перић, *Коментар закона о малолетним учиниоцима*, 28-30.

¹⁰ Тако проф. Игњатовић наводи већи број кривичних дела средње тежине имајући у виду опште стање криминалитета малолетника. Такође, аутор истиче да се могу упутити одређени приговори на примену васпитних налога, из разлога прописивања превисоке границе до пет година. Тако на пример: нехатно лишење живота, учествовање у тучи, навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама, поједини облици тешке телесне повреде, противправно лишење слободe и друга кривична дела. Све ово указује да малолетници углавном врше деликте средње тежине и да је велики број кривичних дела прописаних у КЗ Србије, код којих се може применити један или више васпитних налога. На овај начин постојање могућности да се не спроведе кривични поступак за многа кривична дела показује блажу законску политику од стране законодавца. Као предлог који може бити примењен према поменутом аутору, јесте да се васпитни налози могу применити код кривичних дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до три године. Сматрамо да је ова могућност примене налога прихватљивија из разлога сврсисходности и праведности када је у питању казнена политика законодавца. Ђ. Игњатовић, „Малолетничко кривично право између бољивости и ретрибутивности,“ *Правни живот*, Београд, 9/2004, 536 – 537.

2. ПОЈАМ, ВРСТЕ И СВРХА ВАСПИТНИХ МЕРА

У систему кривичних санкција посебно место заузимају васпитне мере као основни вид кривичноправног реаговања на противправно понашање малолетника. Васпитне мере представљају посебне кривичноправне санкције и чине окосницу система кривичних санкција које се примењују, првенствено према малолетницима. Васпитне мере предвиђене законом имају за циљ, с једне стране да сузбију вршење кривичних дела којима се повређују или угрожавају добра или вредности, док, с друге утичу на малолетне учиниоце да развију и јачају личну одговорност, усмеравајући правилан развој личности.¹¹

Пре свега, говори се о мерама које се према малолетнику изричу као најблаже васпитно средство у случају да нема услова за примену неке врсте васпитног налога. Како су васпитне мере основна врста кривичних санкција, стога су уједно и најбројније, најразноврсније у систему друштвеног реаговања на криминалитет малолетника. Законом о малолетницима (ЗОМУКД) прописано је више врста васпитних мера које се сврстане у три групе: а) мере упозорења и усмеравања б) васпитне мере појачаног надзора, в) заводске васпитне мере.¹²

Иако се сматра да васпитне мере као кривичне санкције на извештан начин имају принудни карактер, јер се њима ограничавају или одузимају одређена права и слободе, ипак су то по својој садржини мере помоћи, надзора и заштите малолетника у првом плану. На тај начин, садржина и природа васпитних мера указују на разликовање васпитних мера на лакше и теже из разлога постојања принципа поступности у њиховом избору и примени. Међутим, у теорији кривичног права намеће се спорно питање поделе на лакше и теже васпитне мере, с обзиром на њихову сврху и природу.¹³

¹¹ Љ. Лазаревић, М. Грубач, *Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, 31- 32.

¹² У оквиру наведених група предвиђен је следећи систем васпитних мера: а) у мере упозорења и усмеравања спадају судски укор и посебне обавезе; б) Мере појачаног надзор чине : појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца или старатеља, појачан надзор у другој породици, појачан надзор од стране органа старатељства и појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника; в) Заводске васпитне мере: упућивање у васпитну установу, упућивање у васпитно – поравни дом и упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање. О. Перић, *Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, 38.

¹³ Тако се законска подела у оквиру одређених група може сматрати спорном тј, поставља се питање да ли је подела на лакше и теже васпитне мере оправдана. Без обзира на такав начин вредновања васпитних мера, Стојановић истиче да се на основу

Наиме, постојање разноврсности васпитних мера уз поштовање принципа постепености, законски је прописано да се најпре реагује најблажом мером од укора па до упућивања у васпитно – поправни дом. Уочљиво је да се из овако постављеног система вредновања васпитних мера, може направити разлика на лакше и теже, при чему се свакако полази од најблажих мера, ако постоје услови за њихову примену. Најблаже васпитне мере су свакако мере упозорења и усмеравања, док се најтежим сматрају заводске тј. мере институционалног карактера. Постојање разноврсних васпитних мера, пружа могућност да се према малолетнику примени она мера, којом ће се на најбољи начин постићи сврха, па није оправдано примењивати тежу меру.¹⁴

У систему васпитних мера из законских одредби уочава се да преовлађују мере поступања на слободи, којима се малолетнику пружа помоћ у школовању, васпитању и уопште у одрастању. Када су у питању мере упозорења, онда се оне изричу када је потребно и довољно да се таквим мерама утиче на личност малолетника и његово понашање. Стање личности малолетника и његово понашање је такво да не захтева неке трајније мере васпитавања или помоћи. Мере појачаног надзора се изричу малолетницима код којих је услед недовољне бриге и надзора над њиховим понашањем, дошло до већег степена запуштености. Ова мера се углавном извршава у породици малолетника, те није потребно потпуно његово издвајање из дотадашње средине у којој је живео.¹⁵

Примена заводских васпитних мера претпоставља да је код малолетника дошло до васпитне запуштености, па се због таковог стања, његово преваспитавање може остварити само кроз трајнији третман у одговарајућој васпитној установи, под надзором стручног особља. Говори се о мерама институционалног карактера, које по својој природи значе издвајање малолетника из дотадашње средине и његов смештај у установу за извршење ових мера.¹⁶ Наиме, одвајање малолетника из средине у којој је живео, с једне стране је пожељно и потребно, међутим с друге стране, његово упућивање у одговарајућу установу доноси за њега одређено ограничавање слободе. Дакле, то су мере које су у исто време имају

основног принципа у кривичном праву, увек треба полазити од лакше мере којом се може постићи сврха кажњавања. З. Стојановић, *Кривично право*, 341.

¹⁴ Овакав став је заступљен у у судској пракси, где се по одлуци суда: решење Врховног суда Србије Кжм. 19/06, решења окружног суда у Београду Км. 168/05, малолетници упућују у васпитно – поправни дом, јер се претходном мером појачаног надзора од стране органа старатељства није постигла адекватна сврха изрицања. И. Симић, А. Трешњев, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, Београд, 2008, 245-246.

¹⁵ С. Кнежевић, *op. cit.*, 44.

¹⁶ С. Соковић, С. Бејатовић, *op. cit.*, 64.

васпитни, образовни и репресивни карактер, те из тог разлога оне представљају најтежу врсту васпитних мера. Због тога се у законском смислу речи ове мере изричу као последње средство тј. *ultima ratio* и то у случају када се жељени ефекат не може остварити другим лакшим васпитним мерама.¹⁷

Поред изнетог, у складу са законским текстом основна заједничка карактеристика васпитних мера јесте њихова сврха прописивања и изрицања. У оквиру опште сврхе кривичних санкција према КЗ Србије (чл. 4 ст. 2) предвиђена је посебна сврха кривичних санкција према малолетницима (чл. 10 ЗОМУКД) да се надзором и пружањем помоћи као и обезбеђивањем општег и стручног оспособљавања утиче на развој и јачање његове личне одговорности и на васпитавање и правилан развој личности малолетника, како би се обезбедило његово поновно укључивање у друштвену заједницу. Другачије речено, сврха васпитних мера се односи пре свега на васпитавање тј. преваспитавање и правилан развој личности малолетника уз пружање заштите и помоћи што посебно указује на специјалну превенцију.¹⁸

Васпитавање малолетника у најширем смислу речи значи стварање одређених сазнања, изграђивање ставова према друштвеним и индивидуалним вредностима, тј. оспособљавање за живот у друштву у складу са прихваћеним друштвеним правилима.

Сходно томе, правилан развој малолетника треба схватити као стварање животних услова које ће омогућити васпитно деловање, најпре од стране породице, школе и шире друштвене заједнице. Једном речју, законске одредбе ЗОМУКД приликом примене васпитних мера, указују на потребу правилног развоја личности (свести) малолетника и његовом укључивању у друштвену заједницу, истовремено поштујући њена правила понашања.¹⁹

Напослетку, васпитне мере су усмерене према различитим категоријама малолетних лица, те због своје разноврсности и бројности постоји могућност замене једне изречене другом васпитном мером. Према млађим малолетницима васпитне мере су једине кривичне санкције које се могу изрећи и по правилу су релативно неодређеног трајања. Сама природа и циљеви васпитних мера који се желе постићи њиховом применом, управо указују на релативну неодређеност трајања ових мера. Закон прописује њихово најкраће и најдуже трајање, а суд у сарадњи са органом старатељства у оквиру тог времена доноси одлуку о укидању или врши замену неком другом мером.²⁰

¹⁷ М. Шкулић, *Малолетничко кривично право*, 289.

¹⁸ Љ. Радловић, *Малолетничко кривично право*, 91.

¹⁹ О. Перић, *Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, 36 – 37.

²⁰ Љ. Лазаревић, М. Грубач, *op. cit.*, 32 – 33.

3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Кривичне санкције за малолетнике подразумевају примену само неопходног минимума елемената принуде и ограничавања слободе, а пре свега су усмерене на мере помоћи и заштите, како би се успоставио што бољи однос сарадње и његово несметано укључивање у друштвену заједницу. Међутим, имајући у виду опште стање криминалног понашања малолетних лица, затим пораст извршених кривичних дела од стране малолетних учиниоца, као и природу и тежину учињених кривичних дела, неопходно је зато уважити постојеће законско решење, у смислу да је у појединим случајевима неизбежна примена казне малолетничког затвора. Такође је у многим европским законским решењима предвиђено да се као једина казна која се може изрећи малолетнику, је казна малолетничког затвора. Кривичноправно реаговање од стране друштвене заједнице применом казне малолетничког затвора представља изузетак у односу на могућност изрицања многобројних васпитних мера

Уопштено речено, с обзиром на посебне карактеристике кривичноправног положаја и кривичне одговорности малолетника, кривичне санкције које се примењују, свакако треба да одговоре специфичностима које се тичу малолетних учинилаца кривичног дела. Према томе, законски су прописане различите врсте кривичних санкција и друге мере намењене малолетницима.

Dragan BLAGIC, LL.D.

Associate professor

University of Pristina - Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

SYSTEM OF MEASURES AND SANCTIONS TO JUVENILES

Summary

Criminal sanctions according to juveniles do not in principle have a repressive character, however, this does not mean that the measures of deprivation of liberty of a juvenile (institutional character) or the existence of the possibility of applying a sentence of juvenile imprisonment have been abandoned. It is known that in many contemporary criminal justice systems, juveniles are treated with special care when it comes to imposing and applying criminal sanctions and other measures. Primarily, the mildest measures are imposed in terms of warnings and reprimands, and if necessary, more severe sanctions are reacted, such as measures of an institutional nature.

Therefore, the nature and content of criminal sanctions, in general, refers to measures of assistance, protection of minors and the best possible supervision of the proper maturation of his personality.

Key words: *juveliles sancions, sanctions, juveniles.*

ЛИТЕРАТУРА

- Грубач, Момчило, Кривично процесно право, Београд, 2006.
- Игњатовић, Ђорђе „Малолетничко кривично право између болећивости и ретрибутивности,“ Правни живот, Београд, 9/2004.
- Кнежевић, Саша, Малолетничко кривично право, Ниш, 2010.
- Лазаревић, Љубиша, Грубач, Момчило, Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Београд, 2005.
- Перић, Обрад, Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Београд, 2007.
- Радуловић, Љиљана Малолетничко кривично право, Београд, 2010.
- Радуловић, Љиљана „Васпитни налози као посебне мере реаговања према малолетним учиниоцима кривичних дела“, Кривичноправна питања малолетничке деликвенције, Београд, 2008.
- Симић, Илија, Трешњев, Александар, Збирка судских одлука из кривичноправне материје, Београд, 2008.
- Соковић, Снежана. Бејатовић, Станко, Малолетничко кривично право, Крагујевац, 2009.
- Стојановић, Зоран, Кривично право, Београд, 2018.
- Стојановић, Зоран, Политика сузбијања криминалитета, Нови Сад, 1991.
- Шкулић, Милан, Малолетничко кривично право, Београд, 2011,